САҤА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 38 (7579) ● 1994 сыл муус устар 2 күнэ. Субуота ● Сыаната—46 солкуобай 15 харчы

ЭТ ДЭЛЭЙИН ДЭЛЭЙ

Тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ оҥорон таһаарар бородууксуйаларын—эттэрин, үүттэрин—госзаказка туттаралларыгар улуустааҕы эт-үүт комбината бүтэһиктээх тэриллэ буолар, үбүн-харчытын киниттэн аахсар. Кэлэр да өртүгэр киниини кытта биирдэ үлэлэһиэ турдаҕа. Ол гынан баран сорох нэһилиэктэр эттэрин, үүттэрин бэйэлэринэн батарар буолан эраллэр. Биһиги эт-үүт комбинатын экономиһа Е. Р. Поповаттан аҕыйах боппуруоска эппиэттиирин көрдөстүбүт.

—Бу күннэргэ арыы сыаҕар хаһаайыстыбалартан төһө үүт киирэрий?

—Күн аайы ортотунан 7 центнергэ ордук. Кулун тутарга 18 тоннаттан тахсаны туттубут. Улуус киинигэр Болтоҥо, Хатылы уонна Одьулуун нэһилиэктэриттэн киллэрэн туттараллар. Бу киирбит үүт астанан нэһилиэнньэҕэ атыылана. Ааспыт сылы кытта тэҥнээтэххэ, үүтү туттарыы билдэ аҕыйаата. Ол кыстык ыарахаттарыттан уонна ынахтар төрүү илиэктэриттэн тутулуктаах.

—Елизавета Романовна, нэһилиэктэргэ сорох табаарыстыбалар, бааһынай хаһаайыстыбатын ассоциациялара бэйэлэрэ эттэрин, үүттэрин астыыр, батарар буоллулар, итини эһиги туох дии саныыгытый?

—Билиҥҥи рынок усулуобуйатыгар ким хайдах үлэни-хамнаһы тэрийэрэ, табыгастааҕын тобулунара бэйэтин көҥүлэ. Онуоха биһиги тугу даҕаны оҥнуолуурбут суох. Болугурга, Чыаппараҕа, Мырылаҕа арыы сыахтара биһигиттэн тутулуга суох, бэйэлэрэ туспа баран үлэлии олороллор. Чакыр эмиэ итинник дьаһаныаҕа. Бу күннэргэ Хайахсынна саҥа арыы сыаҕа үлэҕэ киирдэҕинэ, онноо5у бааһынай хаһаайыстыбатын ассоциацията сыаҕы эмиэ бэйэтин бас билиититтэр ылыаҕа. Манан улуустааҕы эт-үүт комбината эстиэ диэбэппит, Үлэлээбитин курдук үлэлиэҕэ. Улуус үгүс хаһаайыстыбалара быйыл эттэрин, үүттэрин комбинакка дотациялаах туттарарга дуогабар түһэристилэр, Хахыйахха, Толооҥҥо сэппэрээтэрдиир пуунннар быйыл олоххо киирбэхтээхтэр, маныаха үлэ күүскэ ыытыллар. Хахыйах Мырылаҕа, Толоон Чыаппараҕа үүтү, эти кииннэрэ кытта биирдэ батарыахтарын сөптөөх курдук эрэри, биһиги комбинаппытын кытта дуогабардаһыылар.

—Хаһаайыстыбалар эһиэхэ туттарбыт үүттэрин, эттэрин харчытын мэлдьи хойутаан ылаллара туһунан муҥатыйаллара мэлдьи истэҕин Маныаха тугу этиэҥ этэй?

—Бу баар суол. Биһиэхэ эрэ буолуо дуо, үп-харчы суоҕа, эргиир эргэдэхситик эргийбэтэ кыраулахан тэриллэ диэбэккэ, барыбытын кыпчыйда. Ол эрээри биһиги туох кыах баарынан түппүт үүппүт, оппит харчытын биэрэ сатыыбыт. Сороҕор ыллыбата хонна барыай?

—Елизавета Романовна, бу үүммүт ыйга эт сыаната эбиллиэ дуо, хайдах эрэ эт пааньа атыыга барбат диэллэрэ кырдьык дуо, сорохтор кэһэйдэхтэринэ эти чэпчэкитик атыылыахтара диэччилэр.

—Эт сыаната үрдээбэт, ол туһунан бакаа туох да ыйыы-нардии суох. Ким эмэ наадыйа суоҕай, мин санаабар, хамнас кэмигэр кэлбэтиттэн дьиҥ кырдьык ааньа атыыласпат, ол иһин тэриллэлэртэн ый иһинэн төлүүргэ гарантийнай суруктаах сайэтканан эти биэрэргэ тийиэ кэпсэтиһэ сылдьыбыппыт. Оттон эт сыаната чэпчиир диэххэ төрүөт эмиэ суох, сыана эт туттарыылар сыанатынан сүрүннээр буоллаҕа дии. Билиҥҥи биир килограммын ынах этэ 3000, убаһа этэ 2300, улахан сылгы этэ 1800 солкуобай биһиги маҕаһыыммытыгар атыыланар.

—Бүтэһик боппуруос, комбинат фирменнэй маҕаһыынынгар үүт, эт баарын тухары атыылаһааччылар сиһ биир сылдьа туруохтара. Нэһилиэктэртэн тийиэ киираллэр. Билиҥҥи кэмҥэ кэлии-барыы, халтайга сылдьыы сыанан-арыынан аҕаабат. Онон бу фирменнэй маҕаһыынгытыгар туох атыыланарын, баарын суоҕун дуу билэргэ, кэпсэтэ сылдьарга маҕаһыыҥҥа телефон суоҕа атыылаһааччыларга, эһиэхэ даҕаны табыгаһа суох буолуохтаах.

—Сотору кэминэн маҕаһыын киин рынок салгыытыгар, урукку үүт атыылыыр маҕаһыын дьиэтигэр, көһүөхтээх. Онно, мин билэрбинэн, телефон точката баар этэ. Оттон билиҥҥи үлэлии турар маҕаһыыммыт оннугар ларек аһан үлэлэтэр былааннаахпыт.

П. СЫРОВАТСКАЯ
кэпсэттэ.

Кыһамньы салгыы күүһүрдүллүөхтээх

Улууска уопсайа 3781 киһи пенсиянан туһанар. Ол иһигэр кырдьаҕастарынан 2655, сэттэ уон сааһтарын ааспыттар 533 киһи. Ону таһынан сэрии ветераннара, кииилэр огдооболоро, бастакы уонна иккис группа инбэлииттэр, тыыл ветераннара, нэһилиэ-рүү кыттыылаахтара араас көмөнөн, пособиенан туһаналлар. Ветераннар улуустааҕы сэбиэттэрин бырабыылыанньата нэһилиэнньэ ити арагатыгар көрүллэр чэпчэтиилэринэн сөптөөхтүк туһаналларын, күннээҕи түруорсууларын, кыһалҕаларын болҕомтоҕо ылан үлэни тэрийсэр. Ааспыт сыл 8 ыйын устатыгар 500-тэн тахса киһи араас боппуруостары быһаарсыбыттара, 100-чэ пенсионер сайабылыанньалара көрүллэн туһааннаах дьаһаллар ылыллыннылар, билигин 30-ча түруорсуу үөрэтиигэ сылдьар.

Саха Республикатын Президенэ М. Е. Николаев 1993 сыл муус устар 8 күнүнээҕи 406 №-дээх Ыйааҕынан уонна ону олоххо киллэриигэ туһуламмыт Саха Республикатын Правительствотын 214, 261 уонна 304 №№-дээх уураахтарын нэһилиэнньэ көмүскэллээх буолуутун управлениета (А. П. Романов), киин республикатааҕы фондата (боломуочунай В. С. Толстоухова), үп управлениета (М. Н. Мохначевскай) үөһэттэн кэлэр үбүнэн уонна улуустааҕы бюджеттан төһө кыалларынан толоро сатыыллар. Олохтоох бюджеттан бэриллиэхтээх телефону, гаһы туһаныыга чэпчэтиилэр ааспыт сылга үп суоҕуттан кыайан оҥоһуллубатахтара. Ити итэҕэс быйыл учуоттанарын күүтэбит.

Быйылгы дьыл Дьиэ кэргэн сылынан уонна Улуу Кыайыы үйэ аҥардаах юбилейыгар бэлэмнэниинэн уратыланар. Улуус дьаһалтатын баһылыгын бастакы солбуйааччы А. Д. Кузьмин салайааччылаах тэрийэр комитет Кыайыы 50 сылын көрсө бэлэмнэнии үлэни саҕалаата. Ити суоһар сэриигэ 2 тыһыынчаттан тахса киһи ыҥырыллыбыттан үс гыммыттан иккиэлэрэ төрөөбүт түөлбэлэригэр эргиллибэтэхтэрэ. Итинниэхэ оройуон 41 колхоһун нүүс өртүнэн хоту көһөрөн өлүү-сүтүү тахсыыта мээгэһик буолбута. Онон улуус экономическай, культурнай сайдыытыгар, нэһилиэнньэтин ахсаанытар төһөлөөх хоромньу оҥоһуллубутун аһаар-суоттуур уустук. Юбилейнай тэрийэр комитет, ветераннар сэбиэттэрэ республика Президенин Ыйааҕынан, Саха Республикатын Правительствотын уураахтарынан сэрии уонна тыыл ветераннарыгар көрүллэр бары чэпчэтиилэри туһаннарыыга, нэһилиэнньэ кыаммат арагатыгар биирдиилээн чопчу көмөлөрү оҥорторууга улахан болҕомтолорун уураллар, ити—биирэ. Иккиһинэн, улуус сэриигэ кыттыытын, тыыл ветераннарын хорсун быһыыларын, үлэлэрин үйэ-саас тухары үйэтитиигэ үлэни күүһүрдүллүөхтээх. Ол иһиттэн «Өйдөбүннньүк» кинигэни бэчээттээһин, кииинэни устуу ыытыллыахтаахтар, улуус кииигэр, нэһилиэктэргэ баар Улуу Кыайыы 50 сылыгар аналлаах паамятынньыктары оҥоруу, саҥардыы, сорҕотуу ыытыллыахтаах. Итилэри тэрийиигэ нэһилиэктэргэ, тэриллэлэргэ тэрийэр комитеттар тэриллиэхтээхтэр.

Ийэ дойду көҥүлүн туһугар геройдуу хорсун быһыы көрдөрбүттэр, олохторун толук уурбуттар, тыылга бэйэлэрин харыстаммат үлэ холобурун көрдөрөн баран биһиги кэннэбититтэн туораабыттар биир да киһи умнуллуо суохтаах. Ол иннигэн биирдии нэһилиэктэринээн испиэктэри чуолкайданыллыахтаах. Бу күннэргэ сэрии ветераннарын, инбэлииттэрин, огдооболорун медицинскай өртүнэн комиссиялааһын ыытыллар. Онно эппиэттээҕинэн М. Г. Платонов ананна. Ити комиссия түмүгүнэн киилэри амтаэйии, профсоюзтар уонна пенсияҕа тахсыбыт тэриллэлэрэ путевканан хааччыйан сыныньатыыны тэрийиэхтээхтэр. Социальнай көмүскэллээх буолуу управлениета республика иһигэр баар курортарга, сынньалаҥ дьиэлэргэ сэрии ветераннарыгар аҥаар ыйга биирдии путевканы булуохтаах.

Саха Республикатын Правительствотын уураахтарынан чэпчэтиинэн туһаныахтаах нэһилиэнньэ арагата, сэрии кыттыылаахтара, кииилэр огдооболоро, тыыл ветераннара, «1941—1945 сс. килбэйиилээх үлэтин иһин» медаллаахтар, доруобуйаларын туругунан бастакы уонна иккис группалаах инбэлииттэр улуус дьаһалтатын социальнай көмөҕө фондатыгар регистрацияланыахтаахтара. Кыайыы 50 сыллаах юбилейын көрсүүнэн элбэх үп, тутуу матырыйаала оросуоттанара биллэр. Онуоха аҥардас олохтоох бюджеттан үбүлээһинин кэтэһэр сыыһа. Онон предпринимателлэр, бизнесменнэр, бааһынай хаһаайыстыбалара үбү, тутуу матырыйаалларын булууга көмөлөрө наада. Ол эбэтэр сэрии уонна тыыл ветераннарын үйэтитии буттүүммүт ытык иэһэ буолар.

Николай КЛАДКИН,
сэрии уонна үлэ ветераннарын улуустааҕы сэбиэтин бырабыылыанньатын председателэ.

ЫРААҺЫРДЫЫ ЫЙДАРЫГАР

Санитарнай-экологическай рейд хаамыыта

Бу күннэргэ улуус киинигэр уонна нэһилиэктэргэ тэриллэлэр, биирдиилээн ыаллар тиэргэннэрин иһиитаһын хайдах туруктаахтын тутан-харайан олоролдорун аналлаах комиссиялар тэриллэн көрө-истэ, хонтуруоллуу сылдьаллар. Бастакы рейд кулун тутар 25 күнүгэр улуус биир улахан бөһүөлэгэр Дьабыылаҕа ыытылынна. Манна биирдиилээн ыаллар эмиэ «муоданы» бэтиһэн бохтөрүн-сыыстарын, сүөһүлэрин хойуутун суол аппатын-дьаппатын көннөрөбүт диэн ааттаан уулусаҕа таһааран тоҕоллоро костер. Ону биһиги Чурапчыбытыгар суолу дэхсилиир атын табыгастаах «технологияи» тобулла илигинэ ыстараантыахтаҕар, «биһирииргэ» эрэ тийиллэр.

Икки киһилээх «Кычалыкы» бааһынай хаһаайыстыба баһылыга Е. И. Седалищев уһаайбатын тас өртүгэр коҥүс кытыытыгар 2 единица техника киирэр гараһын туттан эрэрэ сэмэлэннэ. Итиэннэ ыам ыйын 1 күнүгэр диэри гараһын холлоҕоһун көтүрэн тэлгэһэтин иһигэр көһөрөрүгэр ыйыы бэриллиннэ. Маны таһынан эмиэ коҥүһү өҕөйөн турар ОПТУ территориятатимир араабатыттан ситэ босхолоно илигэ ыйыллынна.

Кулун тутар 31 күнүгэр Чурапчы сэлиэнньэтигэр рейд оҥоһулунна. Сүрүннээн маҥнайгы сырыыга сэрэтии ылбыт тэриллэлэр көрүлүннүлэр. Улуустааҕы киин балыыһа, түбдиспансер помуойаларын тэйтэрбиттэр. Спортивнай интернат-оскуола остолобуойун аттыкааҕы помуойаны икки эр бэрдэ көйбүттэрэ бэс хоммут да кинни ыла иликтэр. Кирдээх ууну күрүөтэ-хаһаата суох үрдүттэн килэччи кутан-кутан кэбиспиттэрэ трактор да хоҥнорбот гына тоҥмут. Арай халлаан бэйэтэ ириэрдэҕинэ сир иһэ иҥэрэ ини, Уолаттар көйбүт бохторун тиэйиэхтэрин аны трактордара алдьаммыт үһү. Ааҕыстахха, бииртэн биир кыһалҕа тахса турар.

Ол эрээри «Коммунэнерго» тэрилтэ сыллата ахсын ыстарааптанарыттан «үөрэнэн» хаалан хонтуоратын да кинин кыайан ыраастыммат буолбута дьэ сүрдээх. Начальник Е. Е. Борисов ааттыгар саҥэпиднадзор үлэһитинэн ыстарааптыыр боротокуол суруллунна. Итинник боротокуол Красильников уулусса 7-гэр олорор 4 кыартыралаах дьиэ хаһаайыттарын ааттыгар эмиэ толоруллунна. Бу ыаллар кирдээх ууларын алаас аниэтигэр тоҕоллор эбит. Ол ирдэҕинэ, биллэн турар, аллара көлүүччэҕэ сүүрүгүрэн түһүөҕэ.

Маана даҕатан бохсыыс барыта түмүллэр кииниин туһунан этиэҕи баҕарыллар. Бох тоҕор сир Бороосху Уһуохтаахха кииннэнэрин туһунан сэлиэнньэ дьаһалтатын дьаһала таҕыста. Киинтэн барыттаттан тиэйэн илдьибит бохторун алаас иһигэр киллэрэн сүөкүүллэрэ, аара суол кытыытыгар тартарбаттара эрэйиллэр. Рейд кэмигэр Чурапчы маҥнайгы сүһүөх оскуолатын тракторыа алааска киирээт ыраата бэрбакка тоҕо турара тутулунна уонна иһирдьэ сүөкүүрүгэр дьаһал бэриллиннэ. Бэрэ итинник өҥө-йө түһээт сүөкээтэххитинэ, баар-суох абыраллаах сирбит айаҕа сотору бүөлэниэригэр тиийэр...

В. НИКИФОРОВ.

Хайдах олордугут, тыа сирин ыаллара

Табаарыстыба тутах дьылҕата

Дьэҥкиидэ Толоонугар «табаарыстыбабыт үрэллэн эрэр» диэн сонуннаах көрүстүлэр. «Бахсы» сарбыллыбыт эппиэтинэстээх табаарыстыба директора Семен Игнатьевич Оконешников туруорбут сыллааҕы отчуота сүөһүнү күөххэ үктэннэрэн баран, паай үллэстэн, бааһынай хаһаайыстыбаларга бытарыйдахпытына эрэ салгыы ыал буолуоһубут диэн түмүккэ аҕалбыт.

Табаарыстыба ааспыт сылга 206 мөл. солк. дохуоту киллэрбиммит. Саба быраҕан эттэххэ, өй-бото курдук. Ол эрээри итиннэн аҕардас нолуокка 93 мөл. 208 тыһ. солк., эбии от атыылаһыыга уонна таһыыга 39 мөл. 800тыһ. солк., уматык-оҕунуох булунуута 22 мөл. 562 тыһ. солк. барбыт. Итиннэ производство араас орокуоттарын эбэн, биэрэр иэстэрэ 185 мөл. солкуобайга тиийбит. Биирдии үлэһиккэ таһаардахха, 2 мөл. солк. иэс ыйанна. Оттон хамнаска баара-суоҕа 38 мөл. 402 тыһ. солк. ааҕыллыбыт. Ону 85 үлэһиккэ уонна 12 ыйга үллэрдэххэ, 37 тыһ. солк. тиксэр курдук. Бу да дьоҕус хамнастарын сэтиинньиттэн ыла илиилэригэр тута иликтэр. Онон 435 киһилээх нэһилиэк бюджеттан хамнастаахтар 90-чэ үлэһит хамнаһын, 50-ча кырдьаҕас пенсиятын, 15 инбалиит пособиетын эрэ тула көрөр.

Үүммүт сылга туттуллар уматыгы-оҕунуоҕу булунар 40 мөл. солк., комбикорм, фураж атыытыгар 99 мөл. солк. иэскэ субу күннэргэ киирээри олороллор. Аны хамнаһы төлүөххэ наада. Өссө быйыл ыам ыйыгар, алтынньыга, ахсынньыга төннөрүллүөхтээх 45 мөл. солк. баанк кредитэ ыгылытар. Косторугу курдук, иэс үмүрүйүөхтээҕэр үүт-хайаҕас ахсыттан үллэн тахсан иһиэх чинчилээх. Оттон хабала—ыал аатыттан ааһыыта тиэрдэр көнө суол.

Былырыыҥҥы муус устар 15 күнүгэр тэриллибит хаһаайыстыба сылы ыкайбат кэм иһигэр тоҕо маннык тутах дьылҕаламмытын олохтоохтор араастаан быһаараллар. Үгүстэр, билэн турар, салалтаны буруйдууллар. Салалта да алҕаһа, сыыһата ханна барыай? Холобур, бэйэҕэ эт-үүт комбинатын арыытын сыаҕын үлэлэтиини ситиспэккэ, үүтү Чылапчыраҕа таһыыга икки автомашина алдьатыынна, Т-150 тракторынан кытта сыннаран үгүс үп-ас метайдэннэ, үүт буорту буолуута, сүөгэйдэммит үүттэн көрө мэлийии хаһаайыстыбаны сыанын арыынан аҕаабатаҕа чахчы. Эбэтэр бөһүөлэккэ спортзал тутуутун саҕалааһын үбэ-аһа көрүллүбүтүн үрдүнэн, 10-ча киһилээх тутуу бириигэдэтин үрэйэн балачча дохуоту сүтэрдилэр, нэһилиэк сайдар кэскилигэр хорооньу өйөнүүлүүнэ да диэтэххэ омуннааһын буолра, рынок сыһыаннарын өй-санаата киирбэтэҕэ. Паай илиитэ туттарыллыбатах буолан, дьиэгэх хаһаайыстыбаны сананы үөскээбэтэҕэ. Итиннэ бииргэ. Иккиһинэн, демократияны эппиэтинэс суох буолуутун, ким да кими да дьаһайбатын, ким талтаабытынан сылдьара кэнгүлүн курдук өйдөөһүн үлэ дьиссипилиинэтэ сатарыйыытыгар тиэрдэр. Бу эстиигэбыстыыга быһаччы тиэрдэр иэдээннээх өй-санаа буолларын табаарыстыба бат. Сорохтор нолуоктар үрдүктэрин, сыаналар бокуойа суох барыы тураллар ыһаллар эрээри, ити ханна баҕарар биир тэҥ, чопчу бу хаһаайыстыба монкуруттааһыныгар төрүөт буолла диэҕи кэрэгэй.

Миң нэһилиэк дьаһалтатын баһылыга Сергей Сергеевич Ноговицын быһаарыытын ордук ылынабын. Нэһилиэк кэлин 40-ча сыл устата Алаҕарга холбонон бэйэтин дьаһаммакка олорбута. Колхозтары бодоҥсүтүү, совхозтары тэрийии түмүгэр маннаабылар Дирингэ, Дьабыылаҕа, Маралаайыга, Чылапчыраҕа олорор салайаачылар илиилэригэр-саҕалаабылларыгар бүтэй эрэнэ, кинилэр тугу тук диэбиттэринэн үлэлии-хамсыы олорбуттара. Сытыы-хотуу, кыайыгас дьоннор оскуолалаах, кулууптаах, бэдэнг билимһалаах, маҕаһыыннаах бөһүөлэк—Чылапчыраҕа көһөн олохсуйбуттара. Толоонҥо мунук-тэгиик, кырдьаҕас өрүтүлэрэ кырыы, сочно-бачча сэнэорилибэт бириигэдэ ыаллара аатыран олорон хаалбыттара. Маннык сирдэргэ саҥалыы уларыталлар дуораанара букатын хойутаан тиийэчилэр.

Былырыын саас, табаарыстыба тэриллэрин саҕана, туох баар ыарахан боппуруостары быһаарыыны, киллэйии-саҕалааһыны, булууну-талыыны, аахсыыны салалтаҕа сэлэннэн баран, бэйэлэрэ ол туһунан төбөлөрүн сыспакка, урукку сорудаҕы эрэ толорооччу буолалларын ордорбутта- монкуруттааһынна итэҕэтиилээхтик көрдөрдө.

Табаарыстыбаны үрэйии, бааһынайынан барыы, атыынык эттэххэ, бэйэ олоҕун укулаатын төрдүттэн уларытыы туһунан мунньахха этии-санарыы суох, дэйбит курдук олоруу буолбут. Сорудаҕы эрэ толоро сылдьан баран, бэйэ дьылҕатын бэйэ илиитигэр бэйэ быһаарыытыгар ылыы, сылаас күн үрдүк эппэрэттэн тымныы ууга ыстанар курдук, дьулаанаах буоллаҕа. Ол эрээри ыаллара сылангнар, кытаанахтар бааһынай хаһаайыстыбаларын тэрийэн, онтукаларын биһирээн олороллор дии. Олор опыттарын туһанан бахсылар да саҥа олоххо үөрэнэхтэрэ буоллаҕа.

Арай биир түгэн дьиксиннэрэр. Мунньахха мантан саас үлэ дьиссипилиинэтин адьас кытаатыннарар, буруйдааххa тиксиэхтээх ваайтан коҕуратингэ тиийэ кытаанах миэрэлэри туттар туһунан этии биир саннанан киэр тибиллибит. Оттон сүөһү кыстыгын түмүктүүр саамай эппиэттээх кэм саҕаланна. Саасы ыһыы үлэлэрэ тиийэн кэлиэхтэрэ турдаҕа, ыһыы хайдах ыстыылларыттан үөскүөхтээх бааһынай хаһаайыстыбаларын эһиилгилэрэ тутулуктаах буолуоҕа. Онуоха эппиэтинэс мэлтэөһүнэ, дьиссипилиинэ сатарыйыыта уутуйгэ тиэриэт, күүтүүлээх паайы үлүннэрбэтэ, икки мөлүйүөннээх иэстэн көҕүрэппэтэ биллэр.

Иннокентий ОКОЕМОВ.

Искусство дьоно

Ситиһиилэри баҕарабыт, биир дойдулаахпыт!

Ньурбатааҕы государственнай драматическай театр аһыллан үлэлээбитэ 28-с сыла. Хара ваныттан үлэтин айымньылаахтык саҕалаан, киэҥник биллэр. Кини бастакы актердарынан Москватааҕы М. С. Щепкин аатынан үрдүкү театральнай училище выпускниктара буолбуттара.

Билигин манна ити студияҕа үөрэммит үс көлүөнэ выпускниктар, Дальнай Востоктааҕы искусство институтун, Свердловскайдааҕы театральнай институту уонна культура институттарын бүтэрбиттэр үлэлииллэр. Театртан Российскай Федерация үтүөлээх артиһа Петр Николаев, Саха Республикатын элбэх үтүөлээх артистара үүнэн таҕыстылар. Араас норуоттар драматурдарын уонунан ааҕыллар спектакллара туруорулуннулар. Артистар бу уһун сыллар усталарыгар бэйэлэрин үлэлэрин республиканы биир гына кэрийэ сылдьан көрдөрдүлэр, тыа сирин олохтоохторугар бэйэлэринэн кэлэн үрдүк искусствоны билиһиннэрбит сүгүн улахан үтүөлээхтэр.

Театр 1972, 1975 сс. ССРС национальнай драматургиятын фестивалларыгар ситиһиилээхтик кыттыбыта. 1971 сыллаахха киниэхэ Саха комсомолун бириэмийэтин лауреатын аата иҥэриллибитэ.

1990 с. Тываҕа, 1992 с. Хакасияҕа буолуталаабыт Сибирь национальнай театрдарын I, II фестивалларын, эмиэ 1992 с. Чувашияҕа ыытыллыбыт «Федерация-92» фестиваль лауреаттарын ааттарын ылар чиэстэммитэ.

Дьэ, маннык айар коллективка икки сылтан бэттэх биир дойдулаахпыт Ю. А. Макаров буолаары буолан уус-уран салайааччынан бэрт таһаарыылаахтык үлэлээн эрэрин билэн, театр соторугааҥыта Чурапчыга кэлэн ооньообут кэмигэр кинини көрсөргө, үлэтин-хамнаһын ааҕааччыларбытыгар билиһиннэрэргэ баҕарбытым.

—Мин Сылаҥҥа төрөөбүтүм, —диэтэ көрсүһүүбүтүгэр Юрий Алексеевич. —Оскуола кэнниттэн 1965 с. сахаларгаи тордүс көлүөнэнэн М. С. Щепкин аатынан театральнай училищены үөрэнэн бүтэрбиппин итиэннэ Ньурба театрыгар артиһынан үлэлээбитим. Онтон 1992 с. Москватааҕы театральнай искусство институтугар икки сыллаах үрдүкү курска үөрэнэн режиссер идэтин ылбытым.

Режиссердаабыт бу кылгас кэмигэр Юрий Алексеевич түөрт спектаклы туруорбут: А. Н. Софронов —Алампа хоһоонноруна бэйэтин инсценировкатынан «Кир», В. Гаврильева суруйуутунан «Уот Дьулустаан дойдутугар», Д. Дефо «Робинзон Крузо» уонна Н. Д. Неустроев «Балыксыт» диэн айымньыларынан «Төрөөбүт курдукун хаһан эрэ...» диэннэри, П. А. Ойуунускай «Кыһыл Ойуунун».

Кэлиҥҥи сылларга театр үлэтэ өрө көтөҕүллүүтүн Юрий Алексеевич аатын кытта сибээстииллэр. Кини ити «Уот Дьулустаан дойдутугар» диэн бастакы үлэтинэн Хакасияҕа буолбут фестивальга кыттан лауреаттаабыттар. Оттон артистка А. Кривогорницына дьахтар оруолун бастыҥнык толоруу иһин Гран-прийэн наҕараадаламмыт. Эдэр режиссер бэйэтэ фестиваль чаҕыллахай арыйыытынан ааҕыллыбыт, Россия бастыҥ национальнай режиссерун аатын ылбыт. Маннык үрдүктүк ааттаммыт биир идэлээҕэ урут да, билигин да биһиэхэ өссө суох эбит.

—Инники былааннарыҥ тугуй? —ыйытабын.

—Хас да саҥа спектаклы туруорарга толкуй баар. Холобур, билигин эдэр драматург Семен Ермолаев биир үлэтин бэлэмнии сылдьабын.

—Театр кэскилэ хайдаҕый?

—Үчүгэй. Ньурба бөһүөлэгэр театр саҥа дьиэтэ тутуллуохтаах. Докумуона барыта оҥоһуллунна, үбэ көрүллүннэ, турар площадката бэлэмнэнниллэр. Эһиилгиттэн саҕалаан икки сылынан бүтэриэхпит диэллэр. Үлэһиппит эбиллэн иһэр, бүгүн 65 үлэһиттээхпит.

—Репертуаргытын хайдах оҥостоҕут?

—Айар таһыммыт тугу ирдииринэн көрөн, Сахалыы даҕаны, атын омуктар даҕаны айымньыларын киэҥник хабан, араас өрүттээхтик үлэлиргэ кыһанабыт.

—Театргытыгар биһигиттэн артистар бааллар дуо? Ньурба бөһүөлэгэр чурапчылар төһө элбэхтэр быһыылааҕый? Кэргэниҥ, оҕоҥ-урууҥ?

—Саха искусствотыгар элбэх артиһы биэрбит Бахсыттан Майя Петровна Слепцова баар. Оттон землячество тэрийбит киһи диэн биир дойдулаахтарбытын 50-ча киһини испииһэктээн турардаахпыт. Кэргэним Мэҥэ-Хаҥалас, балыыһаҕа үлэлиир, икки оҕолоохпут.

—Бу сырыыга манна сылдьыыгыт хайдах ааста?

—Гастрольбутунан Чурапчыны уксүн хаптыбыт. Атын сирдэргэ дьон утуйа сытар курдук буоллахтарына, эһиэхэ, дойдубар, дьон уһуктаҕастар, театрга тардыһыы уруккуттан даҕаны күүстээх. Ооньуубутутар киһи кэлиитэ элбэх.

Түмүгэр Юрий Алексеевич:

—Сомоҕолоһуу, бэйэ-бэйэни өйдөһүү, өйөһүү наада, бары биир буоллахпытына, ханнык да күчүмэҕэйдэри этэҥҥэ ааһыахпыт,— диэтэ.

Быйыл сайын Ньурба театра Башкирияҕа буолар «Туганлык» диэн Россия түрдүү тыллаах театрдарын уонна Геленджикка Россия кыра куораттардааҕы театрдарын фестивалларыгар кытта барыахтаах. «Ньурба театрыгар ис-иһиттэн дьиктилээх режиссер, эдэр киһи Ю. Макаров дьиктитик саҕалаан эрэр. Саҥа суолунан көрдүүр. Былырыын Россияҕа олус биһирээннэ, Россияны соһутта, сөхтөрдө, араас дойдуларга ыҥырыыланна», «Саха театральнай хамсааһынын салайыы муоһата сылыйа Ньурба театрын кылаабынай режиссера Юрий Макаров илиитигэр киирэн иһэр»,—диэн суруйар республика бэчээтэ.

Ситиһиилэри баҕарабыт, биир дойдулаахпыт!

С. ДАНИЛОВ.

Кыстык ыйдара түмүктэнэллэрэ чугаһаан эрэр. Төһө да олус уустук кыстык буоллар, кээрэтэн бүгүҥҥү күҥҥэ тиийэн кэллибит. Хаһаайыстыбалар дойду сириттэн ураты ыраах тусна улуустартан атыылыгар уонна бэйэлэрэ тирбэҕэлэһэн булуммут отторун таһаан бүппүттэрин кэриэтэ. Маннык хаалбыт кэмҥэ сүөһүнү күөххэ үктэннэриэххэ диэри сүрдээх кичэйэнтик, атырдьах төбөтүгэр сыа-сым курдук үлэрэн аһатыахха табыллар буолла. Аны саҥа төрүөххэ үчүгэй хаачыстыбалаах дойду сирин күөх отун «хасааһа» туһалыыра чуолкай. Субу күннэргэ бүтэһик кырыылар сыарҕалаах отторо кыбыыларга киирэр.

Снимокка: маннык оту соһон иһэр тракторлары билигин аара суолга сэдэхтик көрөҕүн.

Т. Кардашевскай фотота.

Улуу олоҥхоһуппутугар анаммыт дьаһал

Республика Культуратын министерствотын Норуот айымньытын дьиэтин көҕүлээһининэн, улуус дьаһалтатын өйөөһүнүнэн, Тыл, литература уонна история институтун научнай үлэһиттэрэ кыттыыларынан Хайахсыт нэһилиэгиттэн төрүттээх биһиги биир дойдулаахпыт, улуу олоҥхоһут, ааркыарга аатырбыт «Куруубай хааннаах Кулун Куллустуур» диэн олоҥхо автора И. Г. Тимофеев—Теплоухов төрөөбүтэ 125 сылын туолуутунан сибээстээн олоҥхоҕо аналлаах үс күннээх семинар ыытылынна. Онно Өлүөхүмэттэн, Амматтан, Мэҥэ-Хаҥаластан, Дьокуускайтан олоҥхоһуттар уонна олоҥхону үөрэтээччилэр түмсэн кэлбиттэр.

Семинарга элбэх дакылааттар, иһитиннэриилэр оҥоһулуннулар, киэҥник санааны атастаһыы буолла. «Чурапчы олоҥхоһуттара уонна И. Г. Тимофеев—Теплоухов «Куруубай хааннаах Кулун Куллустуур» диэн олоҥхото» диэн ТЛИИ научнай үлэһитэ П. Н. Дмитриев, «Олоҥхо уонна төрүк туһунан санаалар» диэн бу институт научнай үлэһитэ С. П. Ойунская, «И. Г. Тимофеев — Теплоухов «Куруубай хааннаах Кулун Куллустуур» диэн олоҥхотун тутула» диэн институт научнай үлэһитэ С. Д. Мухоплева, «Дэгэрэҥ ырыалар» диэн научнай үлэһит А. С. Ларионова, «1993 с. Санкт-Петербурга Альберт Лорд аатынан Аан дойдутааҕы эпоска конференцияҕа кыттыы туһунан» диэн Культура министерствотын олоҥхоҕо специалиһа В. С. Никифорова, «Олоҥхо—саха культуратын чыпчаала» диэн Норуот айымньытын дьиэтин олоҥхоҕо сүрүн специалиһа Н. К. Окоемов дакылааттара улахан болҕомтону тардылар.

Бастакы күн киэһэтигэр Өлүөхүмэттэн кэлбит олоҥхоһут А. Е. Соловьев «Кэстээх сиртэн өрүкүйэн кэстэр кэмүс нэлим сиэллээх үүт кэрэ аттаах, уоттаах батас оонньуурдаах Уолан Дохсун бухатыыр» диэн олоҥхотун көрөөччүлэргэ иһитиннэрдэ.

Сарсыныгар, кулун тутар 26 күнүгэр —И. Г. Тимофеев—Теплоухов олорбут күнүгэр семинар кыттыылаахтара кини төрөөбүт, олорбут Хайахсытыгар тахсан кэрэистэбил киэһэтин тэрийэн ыыттылар.

Үһүс күн семинар этнографии уонна история музейыгар олоҥхоҕо анаан тэриллибит быыстапкаҕа олоҕуран үлэтин салҕаата. Ыалдьыттарбыт биһигэ улууспутугар олорон, үлэлээн ааспыт олоҥхоһуттар, олор олоҥхолорун тустарынан элбэҕи, сонун түгэннэри сиһилии кэпсээтилэр. Киниләр ТЛИИ архыыбыгар Чурапчыттан толору суруллубут 14 олоҥхо баарын эттилэр, улууска бу аан бастаан ыытыллыбыт семинар иникитин олоҥхону үөрэтиигэ, төрүт культураны сайыннарыыга тоһуүүнэн буолуоҕун бэлиэтээтилэр.

Үс күннээх киэҥ дьаһал түмүгэр «Айыллаан» Культура дьиэтигэр Российскай Федерация культуратын үтүөлээх үлэһитэ М. А. Герасимова И. Г. Тимофеев — Теплоухов «Куруубай хааннаах Кулун Куллустуур» олоҥхотуттан сурүйуутунан уонна туруоруутунан түөрт кэстүүлээх сатыы-олоҥхо нэрдэрүлүннэ. Манна сүрүн оруоллары—Кулун Куллустуур бухатыыры Егор Монастырев, Афанасий Андреев, Үрүҥ Аар Тойону Егор Марков, Күн Толомон Ньургустай удаҕаны Валентина Манасытова, Клара Кондратьева, Ытык Дьуорсун суруксуту Иван Дегтярев балачча ситиһиилээхтик толордулар. Семинар кыттыылаахтара олоҥхону туруорууга холонуу—ньыйыыга тэҥнээх диэн биир санааҕа кэлиилэр.

Бу семинар үтүө сабыдыаллаах буолара чахчы.

Иван КАНДИНСКАЙ.

Дьокуускайга алтыс төгүлүн «Ыллыыллыыр Сахасирэ» фестиваль ыытылынна. Кини хайа да сыллааҕар элбэх кыттааччыны түмнэ. Холобур, былырыын 18 коллектив кэлбит эбит буоллаҕына, быйыл улуустартан, куораттартан 1550 киһилээх 68 коллектив муһунна. Бу сир аайы ыллыы сайдыытыгар интэриэс урдээн иһэрнин уонна фестивальга кыттыыга жанр өртүнэн хаачахтааһын суох буолбутунан быһаарыллар. Аныгыт өртүгэр народнай, фольклорнай ыллыы коллективтара эрэ ыҥырыллаллара, оттон быйыл араас хайысханан үлэлиир коллективтар бары кытыннылар.

Ыллыыһыттэрбит ситиһиилэрэ

Конкурс икки бөлөҕүнэн—улахан дьон уонна оҕолор коллективтарынан ыытылынна. Улахан дьоннго Мэҥэ-Хаҥаластан «Кыталык», Сунтаартан «Туһулгэ», Дьокуускайтан «Эрэл», Нерюнгриттан «Северяночка», Мирнэйтэн «Алмазный меридиан», Хаҥаластан «Эрэлэни эдэр саһа», оҕолорго Дьокуускайтан «Сюрприз» нэрдэрүүлээх-эстраднай, «Мозаика», Таатттан «Дружба», Бүлүүттэн «Бүлүү долгуннара», Намтан «Мичээр», Мэҥэ-Хаҥаластан «Манчаары» курдук биллиилээх коллективтар кыттыбыттара күрэс былдьаһыыны улахаанык сытыырхатта. Маны тэҥэ кини да, хоту да улуустартан иккилии-үстүү коллективтар кииристилэр.

Биһиги улууспутуттан бу улахан туһулгэҕэ Мугудайдааҕы «Баҕа санаа» орто оскуолатын «Көлүкэчээн» народнай оҕо ыллыы ансамбла кытынна итиэнэ Чурапчытааҕы оҕо музыкальнай оскуолатын ыллыыһыттара сурахтанниилар.

Дьэ онон жюри дьүүлүгэр 150-ча ыллыы турда. Онуоха кини сүрүн болҕомтону толоруу маастарыстыбатыгар уурда.

Улахан дьоннго I миэстэни Дьокуускай куораттааҕы А. Е. Кулаковскай аатынан Культура киинин «Эрэл» народнай ансамбла (салайааччы С. Толстикова) ылла. Иккис миэстэҕэ «Туһулгэ», «Алмазный меридиан», «Кыталык», «Северяночка» таҕыстылар.

Оҕо коллективтарыгар «Сюрприз» ансамбль бастаата. Иккиһи биһиги «Көлүкэчээммит» уонна «Бүлүү долгуннара», үсүһү Намтан «Мичээр», «Хатынчаана» ансамбллар ыллылар.

«Көлүкэчээннэр» бу фестивальга үһүс төгүлүн кыттыылара. Быйыл коллектив сыралаах үлэтэ үрдүктүк сыаналаммытыттан олус диэн үөрдүбүт, астынныбыт. Жюри ордук оҕолорбут кэстүүмнэригэр улахан сыанабылы биэрдэ, ыллыыларэ сонуна интэриэһиргэтэ. Сценаҕа хас тахсыылара дохсун ытыс тыаһынан доҕуһуолланна. Бу —ансамбль салайааччылара Елена Сивцева, Николай Терютин дьулуурдаах үлэлэрин түмүгэ. Жюри кэстүүмнэр эскиистэрин оҥорбут Ангалена Барашковаҕа Махтал суруга туттарда.

Музыкальнай оскуолабыт ыллыыһыттара (салайааччылар Александра Посельская, Клара Кириллина) бастаан да кытынналлар Грамотанан, онон бириэһинэн бэлиэтэнэр ситиһиилэннилэр.

Оҕолорбут бары бу конкурска олус үчүгэйдик көһүннүлэр, жюри дааҕаны, көрөөччүлэр дааҕаны кинилэри истиигик көрүстүлэр. Фестиваль түмүк концерыгар 18 коллектив 24 ыллыыта киирдэ, олортон «Көлүкэчээммит» «Ат күрэҕэр», «Туосчут Туйаара», музыкальнай оскуолабыт «Алаас сибэккилэрэ» диэннэрэ киллэриллибиттэрэ аһара долгутуулаах буолла. Эдэркээн ыллыыһыттарбыт ситиһиилээх кыттыыларынан улууспутун аатын элбэхтик ааттаттылар, мустубут дьон баһыыбаларын ыллылар.

Фестивальга барыыбытын өйөөбүт, үбүнэн көмөнү оҥорбут лесхоз салалтатыгар (начальник В. Г. Степанов), потребсоюз профкомугар (председатель М. Н. Матвеева) уонна кэстүүмнэргэ көмөлөспүт М. Е. Васильеваҕа улахан махталбытын тиэрдэбит.

Ыллыыһыттарбыт, ситиһиилэринэн уоскуйбакка, өссө үтүө түмүктэнэн иһэллэригэр баҕарыабыт, кинилэргэ бары өртүнэн күүс-көмө, тирэх буола туруоҕун.

Анна ПУДОВА,
культура управлениетын методиһа.

Нуучча дуобатыгар республика чемпионата

Саха сирин дуобатын историятыгар быйылгы сыл—кэрэ-бэлиэ кэрдиис кэм. Ол курдук, аны саҥыы Дьокуускайга нуучча дуобатыгар аан дойду күрэхтэһиитэ ыытыллара быһаарыллан. Саха Республикатын дуобакка Федерациятын быһаарыытынан, быйылгы чемпионакка эр дьонго уонна дьахталларга 5 бастакы миэстэ иһигэр киирбит дуобатчыттар итиги улахан күрэхтэһиигэ бэлэмнэнэр сборга киллэриллэллэр уонна сыыйыылара кыттар быраабы ылыахтаахтар. Ол да иһин Чурапчыга буолбут чемпионат хаһааҥҥытааҕар дааҕаны элбэх күүстээх дуобатчыттары түмэн ааста.

Эр дьонго 16 киһи оонньообутуттан уона маастардар. Кинилэри сарга маастар нуорматын толорон баран доҕуһуон нарын эрэ ыла илик А. Григорьев (Сунтаар), Н. Окоемов (Үүс-Алдан), И. Новгородов (Чурапча) уонна 3 күүстээх маастарга кандидат бааллар. Күрэхтэһии саҕаланыаҕыттан олус хатыһыылаахтык барда. Арай кэнники турдарга Василий Кычкин, Александр Азаров, Ганя Колесов утарылаһааччыларыттан атан үс бириистээх миэстэ иһин бэйэлэрин икки ардыларыгар кииристилэр. Онтон кэлэр миэстэлэри маастардар Иван Токусаров, Николай Саввинов уонна Егор Мординов былдьастылар.

Кыайыылаахтары бүтэһик XV тур эрэ быһаарда. Күрэхтэһиини В. Кычкин уонна А. Азаров 11,5-тии очколаах түмүктээтилэр. Арай хаачыстыбатынан Чорбойон Александр Азаров чемпион бочуоттаах аатын ылла. Ганя Колесов В. Кычкин кэнниттэн үһүс миэстэҕэ таҕыста. Баҕалаах IV, V миэстэлэр иһин сыралаах киирсиигэ И. Токусаров, Н. Саввинов, Е. Мординов 9,5-тии очколаннылар. Эмиэ хаачыстыбаны көрүү түмүгүнэн Токусаров IV, Саввинов V миэстэлэргэ тигистилэр. Оттон республика 4 төгүллээх чемпиона Е. Мординов биэс бастыҥ иһигэр кыайан киирбэккэ кыһыйда-абарда.

Дьахталлар ортолоругар күрэхтэһиини Зоя Саввина, Александра Бурнашева уонна эдэр кандидат Ася Решетникова хара маҥнайгыттан кыайа-хото туттаннар, туртан тур ахсын очколары хомуйаннар баһылаан-көһүлээн барбыттара. З. Саввина уонна А. Бурнашева XII турга 10-нуу очколаах тэбиспэттээ тиийбиттэрэ чемпион аатын былдьаһыы олус тыгааһыннаахтык барбытын туоһулуур. Бүтэһик турга Бурнашева чурапчылар эрэллэригэр Ася Решетникова хоттороон балаһыаныката мөлтөөн II миэстэни ылла. Республика хас да төгүллээх кыайыылааҕа, Союз финалиһа Зоя Саввина (Таатта) күрэхтэһии бүтүөр диэри бигэтик оонньоон бастаата. Кэнники турдарга табыллаан оонньоон республика бу иннинээҕи дьахталларга чемпиона Варвара Захарова (Бүлүү) А. Решетникованы быһа түһэн үһүс буолла. Оттон республика хас да төгүллээх чемпиона, Союз финалиһа Альбина Аргунова (Хаҥалас) V миэстэнэн дуоһуйда.

Кэстэрүн курдук, дуобакка эдэр саҥа күүстэр иннинэн таҕыстылар. Түмүккэ тыл эппит спорт ветерана, Союз финалиһа, республика 13 төгүллээх чемпиона Николай Саввинов күрэхтэһии олус үрдүк таһымнааҕын, эдэрдэр үүммүттэрин бэлиэтээтэ. Күрэхтэһии сүрүн судьуйатын солбуйааччы П. Н. Калачев кыайыылаахтарга мэтээллэри уонна дипломнары, оттон улуус дьаһалтатын баһылыга И. С. Сивцев, Александр Азарову уонна Зоя Саввинаны кыайыылаахтарынан эҕэрдэлээн туран, улуус олохтоохторун ааттарыттан бриллиааннары бэлэх туттарда. Одьулуун оскуолатын үөрэнээччитэ Надя Поповаҕа Кылэҥки баһылыга хаһаайыстыбатын ассоциацията олохтообут «Саамай эдэр дуобатчыт», оттон Сахатын сиригэр аан бастаан оонньообут Алексей Григорьевка (Сунтаар) улуустааҕы дьиэ кэргэн, дьахтар отдела олохтообут «Эдэр кэскиллээх дуобатчыт» бириистэрэ бэриллиннилэр.

Күрэхтэһии кэмигэр спорду билээччилэр конкурстара ыытыллыбыттар 41 киһи кыттыбытыттан И. Васильев (Майа), К. Монастырев (Чурапчы) кыайыылаахтарынан ааттаннылар уонна сыаналаах бэлэх туттулар. Итиэ курдук тоҕус күн устата барбыт республика чемпионата Чурапчы дуобатын сэргээччилэригэр дьиҥ чахчы бырааһынньык быһыытыгар-майгытыгар ааста. Чурапчы олохтоохторо күүстээх дуобатчыттар күөн көрсүһүүлэрин кэрэ нөрөн астынныылар-дуоһуйдулар.

Семен ПИНИГИН,
күрэхтэһии судьуйата.

СЕМЕН ГОВОРОВ РЕКОРДА

Дьокуускай. Чолчани атлетика «Спартак» манежыгар национальнай ыстаныыларга республика чемпионата буолла. Онно саамай кыахтаах 30 спортсмен ыҥырылынна.

Чемпионакка Мэҥэ-Хаҥалас улууһун тренерэ Семен Говоров куобахха республика саҥа рекордун олохтоото, 38 м 90 см түһэн, Дмитрий Назаров урукку рекордун 8 см тупсарда.

СИА.

Саҥа кинигэ

Чурапчыларга дьоһун бэлэх

Бу күннэргэ «Бичик» национальнай кинигэ кыһата саха биллиилээх суруйааччыта Г. Н. Макаров—Дьуон Дьаҥылы кылгас эрээри чаҕылхай олоҕун, айымньылаах үлэтин хамнаһын туһунан кэпсиир кинигэни кини төрөөбүтэ 80 сылынан сибээстээн таһаарда. Кинигэ автора—суруйааччы С. А. Попов—Сэмэн Тумат. Таһаарыы 8 бэчээтинэй лиис кээмэйдээх, тиража—10 тыһ. экземпляр.

Чурапчы улууһуттан элбэх суруйааччы тахсыбыта эрээри, бу «Дьуон Дьаҥылы» диэн кинигэ кинилэр олохторун, үлэлэрин сырдатар, чинчийэр иккис литературоведческай үлэнэн буолар. Бастакыта филологическай наука доктора, литературовед Н. Н. Тобуроков С. С. Яковлев—Эрилик Эристиин туһунан суруйуута этэ. Онон Сэмэн Тумат биир дойдулаахтарыгар дьоһун суолталаах кинигэни бэлэхтээтэ.

В. Никифоров.

Эҕэрдэлиибит!

Күндүтүк саныыр кэргэммин, күн-күбэй ийэбитин, тапталлаах эбэбитин, аймахпытын Хайахсыт нэһилиэгэр олорор ПЛАТОНОВА Акулина Петровнаны 65 сааскын туолбуккунан ис сүрэхпититтэн эҕэрдэлиибит. Үтүө-мааны сыһыаҥҥын, уҕараабат кыһамньыгын, истиҥ сүбэҕэр-амаҥҥар иһин нэрэ-бэлиэ күҥҥэр түбэһиннэрэн махтал иһирэх тылларын этэбит. Амарах сүрэҕиҥ кырдьары билиммэккэ, кырдьыбы ылыммакка, биһиэхэ күүс-көмө буолан, чэгиэн сылдьан уһун үйэлэнэргэр баҕарабыт.

Кэргэниҥ, кыыһыҥ, сиэниҥ, аймахтарыҥ.

х х х

Табаарыспыт, биирдэ үөскээбит, үөрэммит доҕорбут ЕВГРАФОВ Валерий Николаевич, 50 сааскын туолбуккунан истиҥник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт өссө айымньылаах үлэни, дьиэ кэргэҥҥэр дьолу-соргуну, үөрүүнү-көтүүнү.

Табаарыстарыҥ: Н. Н. Оконешников, Т. В. Ноев, Е. Ф. Максимов, Д. Д. Макаров, Д. Д. Яковлев, Н. Н. Винокуров, В. Н. Винокуров.

х х х

Аймахпытын Валерий Николаевич ЕВГРАФОВЫ 50 сааһыҥ туолбутунан итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит. Суолу тутууга 26 сыл устата үлэлээбиккинэн киэн туттабыт. Бары үтүө баҕарыыларбытын тиэрдэбит.

Чурапчыттан Тарасовтар, Мындаҕаайыттан Старостиннар.

х х х

Күн-күбэй ийэбитин, оҕобун НИКИФОРОВА Анна Афанасьевнаны — РФ профтех-үөрэхтээһинин туйгунун, Чурапчытааҕы 13 №-дээх профтехучилище учууталын — 45 сааскын туолбут үөрүүлээх күҥҥүнэн итиитик, истиҥник эҕэрдэлиибит. Эйиэхэ чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, үүнэр көлүөнэ ыччаты сырдыкка, кэрэҕэ, саха норуотун национальнай төрүт таҥаһын тигиигэ уһуйар үлэҕэр ситиһиилэри баҕарабыт. Күндү киһибит, ыалдьар дьиэн билбэккэ биһиэхэ күүс-көмө, сүбэ-эмэ буолан уһун сылларга дьоллоохтук үөрэ-көтө олороргор баҕарабыт.

Кэргэниҥ Михаил, оҕолоруҥ Толя, Соня, Алик, Ганя, иһэҥ Варвара.

х х х

Ытыктабыллаах кийиппитин, саҥаспытын НИКИФОРОВА Анна Афанасьевнаны бочуоттаах сынньалаҥҥа — пенсияҕа тахсыбыккынан итиитик, истиҥник эҕэрдэлиибит. Эн Кытааннах, Амма орто оскуолаларыгар, 13 №-дээх профтехучилищеҕа химия, биология учууталынан ситиһиилээхтик үлэлээн «методист-учуутал», «Россия профтех-үөрэхтээһинин туйгуна» бочуоттаах ааттары ылбыккынан, ЮНЕСКО национальнай концепциятын сөбүлээтэн ылыммыт бэйиэкиннэт дипломана буолбуккунан уонна «Дьэрэлгэн—93» конкурска ситиһиилээхтик кыттыбыккынан биһиги, чугас аймахтарыҥ, астынабыт. Олоҕуҥ умнуллубат бу биир күнүнэн эҕэрдэлээн туран, эйиэхэ, эн дьиэ кэргэҥҥэр чэгиэн доруобуйаны, дьолу-соргуну баҕарабыт.

Ытык Күөлтэн, Төҥүлүттэн, Чурапчыттан, Одьулууннтан аймахтарыҥ Никифоровтар, Колесовтар.

ЧУЛУУ ДУОБАТЧЫТ—ДОЙДУТУГАР

Дуобакка спорт маастара, республика түөрт төгүллээх чемпиона Иван Пинигин биир дойдулаахтара, Хадаар нэһилиэгин олохтоохторо, үөрэ-көтө көрүстүлэр.

Уорба уола Ваня Пинигин уон биэс саастааҕыттан Дириҥ оскуолатыгар учуутал К. К. Романов сүбэтинэн дуобатынан дьарыктаммыта. Уон аҕыстааҕар Дьокуускай куорат чемпионунан буолбута, онтон салгыы «Урожай» ДСО-ҕа бастаабыта. Кини Василий Жирковтуун биирдэ эрчиллэн, биир сүбэнэн 1973 сыллааххa Киселевскайга маастар нуорматаах турнирга тиийбиттэрэ. Иван Семенович ахтарынан, Василий Дмитриевич 3 чааһынан урутаан Саха сирин тоҕус, оттон кини онус киһинэн ССРС спордун маастарын үрдүк аатын ылбыттар. Онон Иван Пинигин спортивнай Чурапчыттан дуобакка маҥнайгы маастарбыт буолар.

Кини күннээн сылдьан 1970 сыллааххa Россия Кубогар кэн дойду ааттааҕа Эдуард Цукерник кэнниттэн, гроссмейстердары кэннигэр хааллараан, иккис миэстэҕа тахсыбыта. Василий Соков аатынан Бүтүн Союзтааҕы турнирдарга 1981—1982 сс. бастакы, иккис миэстэлэри ылаттаабыта. Сахатын сиригэр 1969, 1974, 1982, 1984 сылларга тэҥнээҕин булбатаҕа.

Мин Иван Пинигини аҕардас дуобатчыт эрэ быһыытынан буолбакка, таптыыр дьарыгын төлөннөөхтүк сырдатарын, дьоҥҥо-сарҕаҕа кизэҥник тарҕатарын, астынналарын иһин үрдүктүк сыаналыыбын. Иван Семенович хаһыак баҕарар утарыласааччытын кытта сэһээбэккэ, кыһанан оонньуура уонна партия кэнниттэн алҕастарын, туохха сыыспыттарын ыйан, сүбэлээн-амалаан биэрэрэ кини үтүө санаалааҕын, аламаҕайын көрдөрөр. Иван Пинигин—саха уһулуччулаах дуобатчыта, талааннаах тренерэ. Итини кини В. Куприянов, С. Габышев, А. Неустроев, А. Мурунов, Г. Турнин курдук уонунан спорт маастардарын, 40-ча маастарга кандидаты үүннэрбитэ иһин этэбин. Мааныык киһи Саха Республикатын үтүөлээх тренерэ диэн бочуоттаах аатыгар сүгэрэ сөптөөх буолуо этэ.

Дьоро кэмнэни салайбыт Хадаар нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга Г. Г. Лукоцев, Иван Семеновичка үлэтигэр саҥа ситиһиилэри баҕаран туран, нэһилиэк ааттаан өҥнөөх телевизоры, кыыннаах саха быһаҕын, кыргыттарыгар диэн ааттаан кыры махтаах хара саһыл тириитин бэлэхтээтэ, дэҥэ туттарар сир анаата.

Маны таһынан биир дойдулаахтара Иван Пинигин бириэмэгэр көрсүһүүнүн үрдүк таһымнаахтык тэрийэн ыыттылар. Онно 1 маастар, 13 маастарга кандидат, 6 маҥнайгы разрядтаах дуобатчыттар көрүстүлэр. Ол иһигэр биэс Пинигин күрэс былдьаста. Үс күннээх тымтаҕынаах турнир кыайыылааҕынан Роман Седалищев (Чурапчы) тахсан И. С. Пинигин бэйэтэ уруһуйдаабыт хартыынатын бэлэх тутта. Хадаар олохтоохторо, ыалдьыттар Иван Пинигин бириэмэ иннигинээ өссө кэлиитигэр биһигэ эрэллээх тарҕастылар.

Дмитрий ЭВЕРСТОВ,
Саха Республикатын спордун маастара.

«Ленаводстрой» холбоһуктаах дирекцията Саха Государственнай университетыгар «Мелиорация уонна уунан хааччыйыы» отделениетыгар үөрэхэ туттарсарга улууска икки целевой миэстэни анаабытынан үөрэнээх баҕалаахтары улуус дьаһалтаҕа управлениетыгар кэлэн билсиһэриттиигэр ыҥырабыт.

Улуус дьаһалтата.

МАХТАНАБЫТ

Биһиги олорор дьиэбит уонна былдьаммыт ыраахан күммүтүгэр моральнай уонна материальнай өртүгэн күүс-көмө буолбут улуустааҕы потребсоюз бырабылыанньатыгар, үлэһиттэригэр, Габышевтар дьиэ кэргэн дьоҕус предприятиетыгар, Е. Т. Неустроев дьиэ кэргэнигэр, биһиэхэ көмөлөспүт бары табаарыстарбытыгар, доҕотторбутугар ис сүрэхпититтэн барҕа махталбытын тиэрдэбит. Баҕарабыт барыларыгытыгар кытаанах доруобуйаны, дьолу-соргуну, үлэҕитигэр ситиһиилэри.

Саргы, Лина.

■

Тэрилтэлэр салайааччыларын истиилэригэр

«Якутскэнерго» холбоһук нэһэ элбээн Дьокуускайдааҕы ГРЭС гаһы ылыыта хааччахтанна. Кулун тутар 1 күнүнээҕи туругунан аллара ааттанар тэрилтэлэр электроэнергияны туттуу төлөбүрүгэр иэстээхтэр. Иэстэрин муус устар 10 күнүгэр диэри төлөөбөтөхтөрүнэ, электроэнергияны ылыылара тохтотуллар. Иэһи төлөөһүн туһунан Энергонадзорга биллэрэн иһиҥ.

1994 с. кулун тутар 1 күнүнээҕи туругунан иэстээхтэр:

Эрилик Эристиин аатынан ТОО	—1.061.414.
«Хатылы» ТОО	—2.015.002.
«Мындаҕаайы» ТОО	—1.8127686.
«Чыаппара» ТОО	—9607187.
«Мырыла» ТОО	—1.713.259.
«Арыылаах» ТОО	—982.656.
«Хадаар» ТОО	—1.533.878.
«Амма-Падани-Даймонд» ТОО	—6.325.445.
РУФПС	—1.747.135.
Лесопункт	—1.443.142.
Олоҕу дьаһаҕы хааччыйар предпр.	—100.042.
Дьиэ-уот, комм. хаһ. холбоһуга	—5,607.815.
ДРСУ	—2.153.143.
Болтоҥо н.а.	—4.737.188.
Кытааннах н.а.	—1.041.543.
Алаҕар н.а.	—2.465.282.
Кылаайынаах н.а.	—1.432.858.
Мугудай н.а.	—4.052.080.
Одьулууҥ н.а.	25.756.518.
Сылаҥ н.а.	—2.556.675.
Хадаар н.а.	—3.340.272.
Хатылы н.а.	—10.584.655.
Хоптоҕо н.а.	—7.661.154.
Чакыр н.а.	—4.095.864.
Чурапчы с.а.	—8.027.688.
Чурапчы с.а. (уулуссаны сырдатыыга)	—1.202.922.
Хайахсыт н.а.	—6.643.949.
Төлөй н.а.	—2,360.981.
Соловьев н.а.	—20.796.152.
Болугур н.а.	—18.092.574.
Мэлдьэхси уч.а.	—4.195.372.
Хадаар н.а.	—1.095.406.
Хоптоҕо н.а.	—1.736.071.
Барыта	—159.210.888.

Энергонадзор.

Биир оҕолоох ыал дьиэ куортамнаһар. Тел.: 21-904.

«Эрэл» ТОО сайаапка хомуйар:
—«Минск» мотоциклларга—700000 солк.;
—УАЗ автомашиналарга—Чэпчэки сыанаҕа.

АТАСТАҺАБЫТ:

Биэс саастаах ынаҕы от охсор массыынаҕа барар акка туруору. Ынах муус устар сөҕатыгар төрүүр. Тел.: 27-675 (киэһэ 7 чаастан). Аадырыһым: Маралаайы, Октябрьскай уул. 29.

Таптыыр уолбут, сиэммит, быраапныт **САВВИН Игорь** бу дьыл кулун тутар 30 күнүгэр биэс сааһыгар ыалдьан өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, билэр дьоммутугар иһитиннэрэбит.

Ийэтэ, аҕата, эбэтэ, эһэтэ, аймахтара.

Саввин Игорек өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын биллэрэллэр:
—ийэтигэр, кини бэйэтин үлэһитигэр Саввина Луиза Викторовнаҕа оройуоннааҕы Санэпиднадзор кииниэ;
—ийэтигэр Луиза Викторовна уонна аҕатыгар Станислав Васильевич Саввиннарга Чурапчы сэлиэнньэтин тэрээпүттэрэ, «Эрэл» тумсуу.

Дороруобуйа мунньуга

ЭНТЕРОБИОЗ

Бу ыарыы киһи сиинньигэр уонна суон оһоҕосторугар 12 мм уһуннаах лиистиктэр киирэн олохсуйууларыттан үөскүүр. Кулун тутар ый саҥатыгар 1979 сыллаах төрүөх оскуола үөрэнээччилэрин доруобуйаларын туругун көрүү түмүгэр 400 оҕоттон 41-гэр линстик сымыыта баара биллибитэ. Итиннник көстүү хас нэһилиэк ахсын да баар. Ол гынан баран Чурапчы орто оскуолатыгар уонна спортивнай интернат-оскуолаҕа сутуллуу ордук улахан.

Бастатан туран, төрөппүттэр уонна учууталлар бу паразиты утары хайдах охсуһар туһунан билиэх тустаахтар. Энтеробиозка кыра оҕолор кэбээҕэстик хаптараллар. Линстик сымыыта кирдээх илии, таҥас-сап итиэннэ оҕо сылдьар тэриллэригэр кээнигэ, оонньуур, о. д. а. нөҥүө бариллар. Сымыыт 12-14 күнүнэн ситэн-хотон чиэрбээ кубулуйар. Кини 3-4 нэдиэлэ устата олорор.

Энтеробиоһунан ыалдьыбыт киһи эмаһэтиҥ үүтэ кыһыйар, утуйар уута кэһиллэр, тобото ыалдьар, сыптарыйар, оҕуйэр буолар. Ыарыыны пиперазин, декарис диэн эмтэринэн, чеснок сүмэтинэн уонна пижмэ оргутуллубут уулатынан клизмалаан аһарыахха сөп. Итини врач аныыр. Уонна, биллэн турар, ыраас, чэнчис буолуу улахан суолталаах. Төрөппүттэр оҕолоро илиилэрин малдьы сууна сылдьалларыгар кыһаныахтаахтар, онно үөрэтиэхтээхтэр.

В. КУЗЬМИНА, врач.

Редактор М. Н. СИДОРОВА.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-332, отделы — 21-265, общий — 21-505.

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты: 54907. Объем — 1 усл. печ. лист. на 4-х страницах. Тираж — 3814.

Зарегистрирована Саха (Якутской) региональной инспекцией по защите свободы печати и массовой информации.

ЗАКАЗ № 38. Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат». с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». Подписано в печать 1. IV. 17 ч. (гр. 18.00 м.).